

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Виявлено теоретико-методологічні підходи до вивчення комунікативної діяльності студентської молоді в мережі Інтернет та основні концепти, які визначають механізми керованої соціалізації студентів з використанням мережі Інтернет у межах ВНЗ.

Ключові слова: соціалізація, студентська молодь, комунікативна діяльність.

Выявлены теоретико-методологические подходы к изучению коммуникативной деятельности студенческой молодежи в сети Интернет и основные концепты, определяющие механизмы управляемой социализации студентов с использованием сети Интернет.

Ключевые слова: социализация, студенческая молодежь, коммуникативная деятельность.

The theoretical and methodological approaches to the study of communicative activities of students in the Internet and key concepts that define the mechanisms for controlled socialization of students using the Internet are identified.

Key words: socialization, students, communicative activities.

Однією з проблем, яка потребує вирішення в умовах функціонування сучасного інформаційно-технологічного середовища, є проблема комунікативної діяльності студентської молоді в мережі Інтернет. Зважаючи на те, що ця діяльність здійснюється соціальною групою зі ще не сформованими духовними цінностями, групою, яка легко сприймає технологічні інновації й перебуває під впливом усіх супутніх їм процесів — як позитивних, так і негативних, — очевидно, що проблема соціалізації молоді є актуальною.

Дослідники визнають Інтернет мегафактором соціалізації, феноменом культури, який має семіотичні, психологічні та соціально-педагогічні особливості. Ресурси Інтернету є новими культурними засобами, які опосередковують життєдіяльність людини і здатні впливати не тільки на формування особистості, а й на її вищі психічні функції [1].

Необхідність збереження базових, моральних, культурних і соціальних цінностей у процесі використання молодими людьми сучасних комунікаційних технологій зумовлює потребу управління процесами формування змісту й спрямованості соціально-комунікативних інтернет-практик студентської молоді.

На нашу думку, в контексті означеного питання існують суперечності між такими аспектами:

- практичною необхідністю цілеспрямованого соціально-педагогічного впливу на соціалізацію студентської молоді й недостатньою

теоретичною дослідженістю цього питання науками соціально-комунікативного циклу;

- об'єктивною необхідністю пошуку ефективних соціально-педагогічних умов для забезпечення позитивної соціалізації студентства засобами Інтернету і фактичним браком практики цілеспрямованого їх створення, вивчення та використання.

Слід зазначити, що сучасна проблема соціалізації як процесу становлення, формування й розвитку індивіда, опанування ним різних соціальних ролей під впливом різних соціальних чинників не обмежується психолого-педагогічною наукою.

Розвиток нових соціальних інститутів, до яких нині належить і соціально-комунікативне середовище Інтернету, потребує створення теоретико-методологічних підходів у межах соціально-комунікативних наук, здійснення інтегрованих, міждисциплінарних досліджень системи соціально-комунікативної діяльності окремих соціальних груп із долученням теоретичного доробку соціології, філософії, педагогіки, психології.

Мета статті — визначити способи вирішення виявлених суперечностей і теоретико-методологічних підходів до формування інформаційно-комунікативного середовища взаємодії суб'єктів соціальної діяльності (студентської молоді) в мережі Інтернет.

Однією з актуальних соціальних проблем нині, безперечно, є вплив сучасних інформаційно-комунікативних технологій на студентську молоддь. Такий вплив, як свідчить практика, може зумовлювати як позитивну, так і негативну соціалізацію молоді людини.

Соціалізація — це сукупність усіх соціальних і психологічних процесів, завдяки яким індивід опановує систему знань, норм і цінностей, що вможливають його функціонування як повноправного члена суспільства.

Студентська молоддь як найдинамічніша спільнота має значні інноваційні можливості, постійно опановує різновекторні соціалізаційні траєкторії, органічно долучаючись до багатосуб'єктного простору мережі Інтернет.

Таким чином, доцільним є цілеспрямоване формування організаційно-педагогічної структури ВНЗ (умов, засобів, методів), контроль та корегування поля інформаційно-комунікативної діяльності, які визначають поведінку цієї соціальної групи і забезпечують контроль за процесом її соціалізації з використанням мережі Інтернет. У такому контексті це — завдання соціальної інженерії як діяльності з конструювання, створення і зміни організаційних структур та соціальних інститутів [2].

У зв'язку із цим відомий вітчизняний дослідник соціальних комунікацій В. Різун зазначав: «Соціальні комунікації — це вид соціальної (гуманітарної) інженерії, конструювання, побудови, організації

соціальних процесів, суспільної взаємодії тощо (принципово — соціальні комунікації є видом соціального інжинірингу)» [3].

Як складний соціально-історичний феномен, соціально-комунікативна діяльність різних соціальних груп розглядається багатьма науками, і, безперечно, значна увага предметно приділяється здійсненню соціально-комунікативної діяльності молоддю.

У широкому розумінні об'єктом таких досліджень є процеси організації соціальних зв'язків та взаємодій, створення прототипу, образу соціальних об'єктів, якостей, процесів і відносин. Дослідники визначають певні організаційні способи, орієнтовані на взаємодію соціальних суб'єктів, відтворення та динаміку соціокультурних норм і зразків соціальної взаємодії.

Вітчизняні дослідники [4] звертають увагу на дисфункціональність інститутів соціалізації молоді, причинами якої є: несприятливість сімейно-побутового середовища, недосконалість системи освіти та виховання, проблема моральності в засобах масової інформації, практично необмежений доступ різних вікових груп населення до інформації, що суперечить моральним, правовим і соціальним нормам, у глобальній мережі Інтернет. У зв'язку із цим дослідники доводять, що наслідками дисфункціональності соціальних інститутів у сучасному українському суспільстві є порушення процесу соціалізації та виникнення девіантної поведінки молоді.

Одним з основних концептів дослідження є інформаційно-комунікаційне середовище Інтернету, який, як соціокультурний феномен, є актуальною проблемою філософії, соціології, психології, педагогіки і, фактично, міждисциплінарним об'єктом досліджень. Інтегрований розгляд отриманих представниками цих наук результатів надасть змоги визначити підходи до обґрунтування та реалізації моделі соціалізації студентської молоді в Інтернет-середовищі.

Соціологи наголошують на інституціоналізації Інтернету в сучасному українському суспільстві, вводять до обігу такі терміни, як «віртосоціальні відносини і практики», визначаючи їх основою інституціоналізації Інтернету, доводять, що Інтернет є специфічним формально-неформальним інститутом [5]. Вітчизняні науковці досліджують соціальну специфіку комп'ютерно опосередкованого спілкування у віртуальному просторі [6].

Найявний певний науковий доробок, який стосується теоретичного обґрунтування дослідження Інтернету як інституту соціалізації молоді.

У дослідженні М. В. Уголькова [7] виявлено соціально-педагогічний потенціал Інтернету й окреслено конструктивні способи його використання для вирішення завдань соціального виховання. Дослідник дійшов висновків стосовно характеристик Інтернету як соціального інституту, акцентуючи на його здатності задовольняти та квазізадовольняти численні потреби сучасної людини та на потенціалі

трансформації структури самосвідомості особистості в процесі й результаті опанування й трансляції людиною культурних цінностей, норм і правил поведінки в глобальній мережі. Також учений визначив Інтернет як специфічний чинник особливого типу соціалізації — кіберсоціалізації.

Значна кількість праць російських науковців, теоретичний внесок та висновки яких методологічно доцільно долучити до означеного нами предмета дослідження, виконана за спеціальністю 22.00.06 — соціологія культури, духовного життя, в межах якої вивчаються соціальні взаємодії у сфері культури та духовного життя, соціальні умови створення, трансляції й відтворення культурних норм та цінностей, знань, ідей і уявлень, зразків поведінки тощо.

Аналізуючи системні дослідження представників цієї наукової спеціальності, можна виокремити декілька праць, темою яких є комунікативна діяльність студентської молоді. Зокрема, в праці Д. Г. Коваленка [8] пропонуються організаційні способи формування інформаційно-комунікативної культури молоді в системі вищої освіти. Застосовуючи культурологічні та соціологічні концепції становлення інформаційного суспільства, автор визначає чинники, які впливають на необхідність своєчасної адаптації навчального процесу та позанавчальної роботи ВНЗ до сучасного рівня масової комунікації. У дослідженні запропоновано заходи інформаційної роботи ВНЗ зі студентською молоддю, зокрема організація цілодобового доступу до інформаційних ресурсів, їх своєчасне якісне наповнення і соціальна спрямованість.

У праці Б. М. Кузнецова [9] здійснено соціокультурний аналіз взаємодії між процесами комунікативної активності російської молоді та функціонуванням глобального комунікативного середовища.

Зміст, поширеність і диференціацію соціальних інтернет-практик російських користувачів в умовах інформаційного суспільства досліджено в праці А. Л. Радкевича [10]. Науковець трактує поняття «соціальні інтернет-практики» і пропонує таке їх визначення: «Соціальні інтернет-практики являють собою сукупність рутинних дій та звичних способів поведінки, пов'язаних з використанням Мережі для вирішення проблем та/або підвищення ефективності діяльності в різних сферах життя, а також для задоволення різних потреб».

Також А. Л. Радкевич класифікує інтернет-практики за сферою застосування (трудові, освітні, суспільно-політичні, економічні, дозвілєві, повсякденно-побутові, особистісні) та функціональною спрямованістю (комунікативні, інформаційні, інформаційно-комунікативні).

Психологи акцентують увагу на різних аспектах спілкування в мережі Інтернет. Ці питання досліджено в працях І. І. Солвейової (девіантність особистості в умовах комп'ютеризації суспільства) [11], В. М. Фатурової (комунікативний потенціал студентів-користувачів

Інтернет-середовища й особливості його цілеспрямованого формування й розвитку [13], М. М. Назар (інтернет-спілкування як чинник змін психологічних особливостей особистості в юнацькому віці) [14]. Пропонуються засоби організації психологічного впливу на особистісні утворення користувачів, зокрема студентів ВНЗ, серед яких інтернет-тренінги для нейтралізації певних психологічних особливостей постійних користувачів інтернет-сайтів, підвищення їх самоактуалізації, креативності, комунікативності. Психологічна наука вивчає вплив Інтернету на формування такого соціального явища як життєвий план Інтернет-залежної молоді [12]. Дослідники зазначають, що надмірне перебування молоді в мережі спричиняє неадекватне сприймання подій віртуального життя внаслідок некритичного ставлення особистості до кіберсередовища та розвитку залежної від нього поведінки.

Праці, що надають змоги виявити культурні трансформації особистості в дослідженні Інтернет-комунікацій студентської молоді, стосуються лінгвокультурологічних аспектів, формування нових ознак мовної особистості та мовної картини світу [15].

У науковому дискурсі виявлені також дослідження, присвячені конкретним аспектам спілкування в мережі Інтернет, що вможливило процеси самоідентифікації особистості в ній, зокрема психологічний зміст, детермінанти й ефекти сприйняття особистості незнайомої людини за фотографією під час спілкування в Інтернеті [19], специфіка та особливості мовних стратегій учасників синхронного Інтернет-дискурсу [20] та ін.

Під час конструювання соціокомунікативної діяльності студентської молоді методологічно необхідно зважати на ризики, що виникають, і вивчати сучасні суспільні феномени, які формують свідомість людини, її систему цінностей та смислів. Це стосується, зокрема проблем Інтернет-залежності [16 та ін.] і формування медіа-культури особистості [17, 18 та ін.].

Отже, аналіз теоретичних праць, присвячених комунікативній діяльності молоді в Інтернеті, зокрема її соціалізації під час використання мережі, свідчить, що дослідження мають ґрунтуватися на вивченні таких питань:

- вивчення Інтернету як інформаційно-комунікативного середовища взаємодії суб'єктів соціальної діяльності;
- виявлення сутності, змісту й форм соціально-комунікативних Інтернет-практик студентської молоді;
- розроблення технології управління соціально-комунікативною взаємодією студентів у мережі Інтернет і механізмів формування конструктивної поведінки студентської молоді під час здійснення соціально-комунікативної взаємодії завдяки використанню Інтернету.

Отже, можна підсумувати:

1. Соціалізація студентської молоді в сучасних інформаційно-технологічних умовах повинна бути керованою, спрямованою на

підвищення ефективності керуючих впливів і зниження елементів стихійності. Керована соціалізація полягає у створенні умов для ефективного засвоєння соціальних впливів, які здійснюються в процесі комунікативної діяльності цієї соціальної групи в мережі Інтернет.

2. Аналіз наукових праць свідчить про необхідність визначення основних концептів управління соціально-комунікативною діяльністю студентів з використанням мережі Інтернет, які попередньо можна визначити так: Інтернет як інститут соціалізації, характеристики студентської молоді як суб'єкта соціальної взаємодії, соціально-психологічні особливості комунікативної діяльності в мережі Інтернет, середовище вищого навчального закладу як агент керованої соціалізації студентської молоді в процесі долучення всіх видів соціальних механізмів соціалізації (інституціонального, стилізованого, міжособистісного).

3. Дослідження комунікативної діяльності студентської молоді з використанням можливостей мережі Інтернет є міждисциплінарною проблемою, котра, зважаючи на розвиток нового соціального інституту, яким є соціально-комунікативне середовище Інтернет, потребує напрацювання теоретико-методологічних підходів у межах соціально-комунікативних наук.

Подальші дослідження мають стосуватися розробки концептуальних положень щодо комунікативної діяльності молоді в мережі Інтернет.

Список літератури

1. Мудрик А. В. Воспитательные ресурсы Интернета / А. В. Мудрик // Вестник Костромского гос. универ-та им. Н. А. Некрасова. — 2008. — № 4. — С. 37–39.
2. Интернет-версия издания: Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Степин. — М.: Мысль, 2000–2001. — ISBN 5-244-00961-3. 2-е изд., испр. и допол. — М.: Мысль, 2010. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://iph.ras.ru/enc.htm>. — Заглавие с экрана.
3. Різун В. В. Зі статті «Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://journalib.univ.kiev.ua/Socialniy_pidhid.pdf. — Назва з екрана.
4. Литовченко І. В. Дисфункціональність інститутів соціалізації молоді у сучасному українському суспільстві: автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / І. В. Литовченко; Нац. авіац. ун-т. — К., 2011. — 20 с.
5. Черноус Л. С. Институционализация Интернет у сучасному українському суспільстві: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Л. С. Черноус; Класич. приват. ун-т. — Запоріжжя, 2011. — 20 с.
6. Коноплицький С. М. Соціальні аспекти комунікації в мережі Інтернет: феноменологічний аналіз: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.01 / С. М. Коноплицький; НАН України; Інститут соціології. — К., 2007. — 17 с.

7. Угольков Н. В. Интернет как институт социализации старших школьников: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 — общая педагогика, история педагогики и образования / Н. В.Угольков; Моск. пед. гос. ун-т. — М., 2012. — 17 с
8. Коваленко Д. Г. Формирование информационно-коммуникативной культуры молодежи в системе высшего образования: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.06 — социология культуры / Д. Г. Коваленко; Рос. акад. нар.хоз-ва при Президенте Российской Федерации. — М., 2012. — 18 с.
9. Кузнецов Б.М. Глобальная информационно-коммуникативная среда и молодежная аудитория России: социокультурный анализ: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.06 — социология культуры / Б. М. Кузнецов; Моск. гос. технолог. ун-т «Станкин». — М., 2010. — 18 с.
10. Радкевич А. Л. Социальные Интернет-практики россиян в условиях формирования информационного общества: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.06 — социология культуры/ А. Л. Радкевич; Моск. гуманитарный ун-т. — М., 2009. — 19 с.
11. Соловйова І. І. Девіантність особистості в умовах комп'ютеризації суспільства: соціально-філософський аспект: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / І. І. Соловйова; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. — Одеса, 2007. — 19 с.
12. Посохова В. В. Соціально-психологічні особливості формування життєвих планів Інтернет-залежної молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / В.В. Посохова; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2006. — 20 с.
13. Фатурова В. М. Інтернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / В. М. Фатурова; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2004. — 21 с.
14. Назар М. М. Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / М. М. Назар; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. — К., 2010. — 18 с.
15. Компанцева Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02 / Л. Ф. Компанцева; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. — К., 2007. — 36 с.
16. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми: аналітична доповідь / Т. О. Ісакова / За заг. редакцією Д. В. Дубова. — К.: НІСД, 2011. — 47 с.
17. Курган К. Медіакультура сучасного студента крізь призму феномену «медіапростір» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tidf/2012_12/60_64.PDF. — Назва з екрана.
18. Лупак Н. М. Медіакультура як фактор розвитку особистості в умовах глобалізації інформаційного простору [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npndntu_pps/2010_7/lupak.pdf. — Назва з екрана.
19. Мелешников А. А. Восприятие личности по фотографии при общении в Интернет (на материале сайтов знакомств): автореф. дис. ... канд.

- психол. наук: 19.00.05 — социальная психология / А. А. Мелешников; Ярославский гос. ун-т им. П.Г. Демидова. — Ярославль, 2010. — 20 с.
20. Рыжков М. С. Речевые стратегии участников синхронного интернет-дискурса (на материале русско- и англоязычных чатов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 — теория языка / М.С. Рыжков; Воронежский гос. ун-т.— Воронеж, 2010. —18 с.

Надійшла до редколегії 22.08.2013 р.